विष्णु चित्रकार

नयाननासा गब्ले ब्वंनगु
नयाननासा गब्ले ब्वंसगु

(ताय्‌लवंया छुं)

रवि शाक्य, इखाछेँ, यल

नेपालभासा गथे ब्वनेगु
नेपालभासा गथे च्वयेगु

विष्णु चित्रकार

पिथना

नेवाः सिक्षा गुथि

ने.सं.११३७

सफू	:	नेपालभासा गथे च्वयेगु, नेपालभासा गथे ब्वनेगु
च्वमि	:	विष्णु चित्रकार
Email		bishnuchitrakar@hotmail.com
मोबाइल	:	९८४११६९१३०
खँचु	:	भाय्लचं
हामा	:	च्वमि
न्हापांगु पिथना	:	ने.सं.११३७ गुंला
		(२०१७ अगस्त)
पिथना	:	नेवाः सिक्षा गुथि
email		newaasikshyaguthi@gmail.com
कम्प्यूतर	:	रिदेन महर्जन
समाः	:	विपिन कपाली (९८४१८१९२५०)
थाकू	:	हिसि अफसेत प्रिन्तिङ प्रेस
मू	:	५०/-
ISBN		978-9937-0-2994-0

देछा

नेवाः जुयाः नं नेपालभासा ब्वने च्वये मसः धाइपिं

व

नेपालभासा ब्वने, च्वये सयेके मंदुपिं सकसितं ।

- च्वमि

थ्व च्वसुया खँय् छुं

नेपालभासा ब्वनेमसः, च्वयेमसः धाइपिं थौंकन्हय् आपालं दु। धाथें ला नेपालभासाया च्वमि जुयाः थीथी च्वसु च्वइपिंसं नं थः मंखंथे, थः यथे च्वयेगु यानावयाच्वंगु खनेदु। थुकिं यानाः नेपालभासा च्वज्याय् छगू पहः वने मफुगु जक मखु ब्वमिपिंत नं च्वमिया खँ थुइकेत तकं थाकुया च्वंगु दु। अलय् थ्व ज्यां भाय् ब्वलने माःथाय् भाय्या पहः हे स्यनिइगु ग्याःसु नं ब्वलना च्वंगु दु। थ्व हे खँयात ध्यानय् तयाः भासय् दुवालेगु ज्या नं यक्वसिनं याना वयाच्वंगु दु।

थ्व च्वसुइ नेपालभासाया पहःयात न्ह्यब्वयेगु कुतः जूगु दु। थुकिइ सहलह ब्याकाः नेपालभासाया च्वपुइ छगू पहः हयेत व नेपालभासाया च्वज्या च्वन्ह्याकेत ग्वाहालि जुइ फइगु मनं तुना।

थौं स्वयाः न्ययुदँ (५० दँ) न्ह्यः महाकवि सिद्धिदास महाजुया सछि दँ (१०० दँ) बुन्हिया ज्याभ्वलय् 'नेपालभासाया भाय्लचं' या खँय् नं भासाथूमिपिं व भाय्लचंमिपिनि दथुइ तःजिक सहलह ज्याभ्वः जूगु खः।

वयां लिपा थौंतक मेगु चिचीधंगु मुँज्या जूसां तःजिगु ज्याभ्वः जूगु खने मदुनि। भाय्थूमिपिसं धाःसा भासाय् दुवालेगु, मालेकुले यायेगु ज्या मदिक न्ह्याकाः भाय् ब्वलंकेगु ज्या जुया वयाच्वंगु दु। थुकिं यानाः नेपालभासा च्वज्या थजाना वःगु दु। थ्व ज्या तालय् हंकेत भाय्लचंया खँय् सहलह नं इलय् ब्यलय् जुयाच्वने माःगु खः। थ्व हे मगाःमचाःयात स्वयाः थ्व च्वसु 'नेपालभासा गथे ब्वनेगु, नेपालभासा गथे च्वयेगु' न्ह्यब्वयाच्वना। थुकिं नेपालभासाया ब्वँमि च्वमिपिंत छुं ग्वाहालि जूसा जिगु कुतःयात तालय् हंगु तायेके। सुभाय्!

– *च्वमि*

धलः

नेपालभासा गथे ब्वनेगु

न्ह्यखँ

थौंकन्हय् ब्वनातःपिं सःस्यूपिं नेवाःतय्सं नं नेपालभासाा ब्वनेमसः धाःगु ञ्यने (न्यने) दु। नेपालभासा बांलाक न्ववाये सयां नं इमिसं नेपालभासा ब्वने मसःगु गथे ? देवनागरि लिपिं च्वयातःगु बा थानातःगु खस नेपालि, हिन्दि व गुलिसियां ला संस्कृत भाय्या च्वसु बांलाक ब्वने सयां नं देवनागरि लिपिं हे च्वयातःगु बा थानातःगु नेपालभासाया च्वज्या ब्वनेमसः धाःगु छाय् ले ? गुलिसिनं धाइ नेपालभासाय् चिनातःगु आखः यक्व दुगुलिं ब्वने थाकु। गुलिसिनं धाइ नेपालभासाया साहित्य खँग्वः मथूगुलिं ब्वने थाकु।

धाथें ला नेपालभासा च्वज्याय् स्वयाः अप्वः कथं कथंया थीथी चिना आखः खस नेपालि व मेमेगु भासय् छ्यला वयाच्वंगु दु। गथे, 'र' चिनातःगु खँग्वः– क्रस, ग्रह, त्रास, बिद्रोह ... 'ल' चिनातःगु खँग्वः क्लास, ग्लास, प्लास्तिक, फ्लास, ब्लास ...... 'ऋ' चिनातःगु खँग्वः– कृष्ण, गृह, घृणा, तृष्णा, पृष्ठ ...... व मेमेगु चिना आखः दुगु खँग्वः– पद्म, छद्म, बुद्ध, बृद्ध, गृह, ऋद्धि, सिद्धि, श्रृजना, भृगु ...... । थज्याःगु चिना आखः नेपालभासाय् छ्यलेम्वाः। अथे हे नेपालभासाय् 'त' न्वसुतगिं व 'ट' न्वसुतसगिंया बिसकं बिसकं न्वसः मदुगु व मे चाःतुइकाः न्वसः पिथनेमाःगु थीथी आखः 'ट, ठ, ड, ढ, ण, ष' छ्यलेम्वाः। उकिया थासय् 'त, थ, द, ध, न' जक छ्यलेव चाः। थुकथं हे 'श, ष, स' या बिसकं बिसकं न्वसः मदुगुलिं 'स' आखः छगःं जक छ्यःसां गाः। अलय् 'क्ष, त्र, ज्ञ' यात नं नेपालभासाय् छ्यलेम्वाः।

बरु, नेपालभासाय् देवनागरि लिपिया बाआखःया धलकय् दुमथ्याःगु खुगः बाआखः नेपालभासाया न्वसुयात मदयेक मगाःगुलिं 'ह' चिनाः न्हूगु बाआखः ज्यानाः 'ङ्ह, ञ्ह, न्ह, म्ह, र्ह, ल्ह' यात न्हूगु बाआखः (व्यञ्जनवर्ण) कथं दुथ्याकातःगु दु । थ्वया न्वसः म्हसिइकेत रोमन आखलय् ख, ध, छ, झ, थ, ध' मदुगुलिं 'h' चिनाः 'ka' क, 'kha' ख, 'ga' ग, 'gha' घ, 'ta' त, 'tha' थ, 'da' द, 'dha' ध न्वसः ज्याःथें 'nga' ङ, 'ngha' ङ्ह, 'nja' ञ, 'njha' ञ्ह, 'na' न, 'nha' न्ह, 'ma' म, 'mha' म्ह, 'ra' र, 'rha' र्ह, 'la' ल, 'lha' ल्ह यानाः न्वसः ज्याये ज्यू । खस नेपालि भासय् थमित 'ह' चिनातःगु चिना आखः कथं जक काःसां नेपालभासाय् धाःसा बिसकंया बाआखः कथं हे नालाः दुथ्याकातःगु दु । थुकथं हे नेपालभासाय् 'य' व 'व' यात माआखः (स्वरवर्ण) नालाः फुकं बाआखःनाप मान्वसः ज्यायेगु यानातःगु जुल । थज्वःगु चिना आखः खस-नेपालि भासाय् नं यक्वं छ्यलेगु याः । गथे– विद्या, ध्यान, विद्वान, प्वाल, ...

अंग्रेजी व मेमेगु थीथी भाय्या थाकु थाकुगु न्वसु तकं पाय्छि कथं न्ववायेत व ब्वनेत थाकु मचाःपिं नेवाःतय्त थःगु हे भाय्या खँग्वः ब्वने थाकुइ माःगु व ब्वने मसये माःगु छुं मदु ।

अथेसा 'नेपालभासा' ब्वने मंमदयाः जकं ब्वनेमसः धाःगु खःला धइगु न्ह्यसः दनिइ । धाथें ला अथे जक नं मखु । नेपालभासा ब्वनेगु थःगु हे पहः दु । उगु पहः खस नेपालि भाय् ब्वनेगु पहः स्वयाः भचा पाः । उकिं नेपालभासा ब्वने मसः धाःगु छाय्ले थ्व खँयात दुवालाः थ्व समस्यायात बांलाक ज्यंके माःगु खने दु ।

न्हापां नेपालभासाया ब्वने थाकुगु बा ब्वने मसःगुया हुनि छु ले धयागु खँय् छकः दुवालेगु कुतः याये ।

१. ब्वनेकुथिइ मस्तय्त थःगु मांभाय् नेपालभासा ब्वने मखन बा ब्वनेगु ह्वःताः चूमलात ।

२. थःथःगु छेँय् नं मांअबु, हामापिसं थःमस्तय्त थःगु मांभाय् नेपालभासा ब्वंकेगु बा ब्वनेगु लकस बा ह्वःताः चूलाका मबिल ।

३. ब्वनेकुथिइ थःगु मांभाय् ब्वने म्वाःलेव थःमस्त खय्भाय् मसयाः ब्वनेगुलिइ ल्यूने लाइ धकाः थः मस्तनाप थःगु भासं खँ मल्हासे खय् भासं जक खँ ल्हायेगु याना हल । थुकथं मस्त थःगु मांभाय् मसःपिं जुया वल ।

४. छें पिने ज्याकुथि, प्रसासन व मेमेथाय् नं थ:गु मांभाय् छ्यलेगु लकस म्ह्व जुया वयेव नेवा:तय् छेँय् छेँय् खय् भाय् ल्हायेगु याना हल । थ: मस्तय्त नेपालभासा मस्यनेगु जुयावल ।

५. स्वनिगलं पिने वना: च्वंवने मा:पिं नेवा:तय्सं थ:गु सामाजिक ब्यवहारय् थ:गु मांभाय् छ्यले म्वा:ला वल । अलय् थ:गु छेँय् छेँय् नं थ:गु भाय् ल्हायेगु म्ह्व जुयावल । थुकथं नेवा:त थ:गु भाय् मस:पिं जुयावल ।

६. थुकथं नेवा:तय्के थ:गु मांभाय्या माया बुलुहुं तनावन ।

गुगुं नं भाय् धयागु निन्हु प्यन्हुया कुतलं ब्वलनिइगु मखु । भाय् धयागु गुगुं समाज ब्वलनिइगु व वया लहना च्वजाइगु छगू त:धंगु ज्याभ: बा त:जिगु लिधंसा ख: । थुकिं याना: नेवा:तय्गु तजिलजि नं न्हियान्हिथं स्यना वन । थुकथं थौं नेवा:तय्गु म्हसिइका व अस्तित्व हे संकतय् ला:गु खनेदत ।

थ्वया नापं आपालं नेपा:मित तापलय् वना: ज्या या:वनेगु बा आख: ब्वं वनेगु अप्वया व:गु भ्वलय् नेवा:त नं आपालंया ल्याखय् तापालय् वनेगु ज्या न्ह्या:गु खनेदत । अन इमिसं हलिमय् अनया मनूतसें थ:गु भाय्, थ:गु तजिलज, थ:गु देय्या माया याइगु व थ:गु म्हसिइका व अस्तित्वया वा:चा: तयाच्वंगु व उकिया लागी ल्वानाच्वंगु नं खंकल । थ्वया लिच्व:कथं तापालय् वंपिं नेवा:तय्सं थ:गु मांभाय्या मू वा:चायेकूगु खनेदत ।

थज्व:गु लकसय् नेपा:या थीथी जातिया जनतां थ:थ:गु म्हसिइका व इमिगु तजिलजि ल्यंका तयेत ब्यवहारय् थ:गु मांभासं सिक्षाया हक, सूचनाया हक व न्यायेया हक दयेमा:गु अलय् प्रसासन व फुकं ख्यलय् समावेसि जुइमा:गु खँय् स: थ्वयेका हल ।

देसय् दुने नं थीथी जनआन्दोलन जुया: पुलांगु निरंकुस तन्त्र व राजतन्त्र क्व:दल । देसय् लोकतन्त्र वल । गनतन्त्र वल । न्हूगु संविधान वल । देसय् संघियताया जग स्वन । जनतायात थ:थ:गु मांभाय् छ्यले दइगु छुं अधिकार दइगु जुल ।

थ्व हे हुनिं थ:गु मांभाय् मस:पिं नेवा:तय्सं नं थ:गु मांभाय् सयेके मा:गु च्यूता: त:गु खनेदत । थ्व हे खँयात ध्यानय् तया: इमित नेपालभासा ब्वने थाकु तायेकूगु छाय् धयागु खँय् छक: दुवालेगु कुत: याये ।

नेपालभासा व खस नेपालिभासाया पाःगु न्वसः –

दकलय् न्हापां नेपालभासा न्ववाये सःपिं जुइब्यु वा मसःपिं जुइब्यु इमिसं नेपालभासा ब्वनेगु कुतः याइबलय् खस नेपालि भाय् ब्वनेगु पहलं ब्वनेगु कुतः याःगु खनेदु । नेपालभासा व खस नेपालि भासा च्वइगु आखः बा लिपि थौंकन्हय् छगू हे देवनागरि लिपि जुया च्वंगु दु । थ्व देवनागरि लिपि व नेपालभासा न्हापा च्वइगु बा च्वयावःगु आखः नेपाल लिपिया लिधंसा नं छगू हे धम्मलिपि (ब्राम्हि) जूगुलिं नं आपाः पाःगु खनेमदु ।

अथे खयां नं नेपालभासा व खस नेपालिभासाया न्वसः व उकिया ब्वनेगु पहः पानाच्वंगु जुल । उकिं नेपालभासा ब्वनेबलय् खस नेपालिभाय्या पहलं ब्वनेगु कुतः याइगु जूगुलिं खँग्वः खँभाय् मथुयाः ब्वने थाकुइगु खः । अथे जूगुलिं थन नेपालभासाया न्वसः वा छुं खँ व नेपालभासा नाप खस नेपालिया न्ववायेगु, ब्वनेगु पहलय् पाःगु छुं छुं खँ न्ह्यथनेगु कुतः जुइ ।

नेपालभासाया पहः–

१. नेपालभासा खःकथं न्ववायेगु, न्ववानाकथं च्वयेगु व च्वःकथं ब्वनेगु भाय् खः । थथे धायेबलय्, नेपालभासा ययःपिनि ययःथे न्ववायेगु व यःपिनि यःथे च्वयेगु भाय् मखु । अथे धयागु नेपालभासा भाय्या न्वसु पहः कथं च्वये ब्वने ज्यूगु भाय् खः ।

२. नेपालभासा च्वये ब्वनेत छ्यलिइगु आखः, थीथी आखलय् छगः आखःया न्वसः न्ह्याबलें छगू हे जक जुइ । छगू हे आखःया न्वसः थीथी थासय् थीथी कथं जुइ मखु । अथे हे छगू हे न्वसः जुइगु तःगः आखः नं दइ मखु ।

३. नेपालभासाया मूखँग्वः फुकं चीहाः न्वसःयागु जुयाच्वंगु दु । ईया हिलासु व थ्वया छसःज्यना पहःया हुनिं थुकिइ ताहाःन्वसः ब्वलंगु दु ।

४. नेपालभासाया फुकं न्वसलय् न्हासंथ्वःसः नं दयाच्वंगु दु । थ्व न्हासंथ्वःसलय् नं चीहाः न्वसः व ताहाःन्वसः दुगु जुल । न्हासं थ्वइगु चीहाः न्वसः क्यनेत मिलाफुति (ँ) छ्यलिइ, न्हासं थ्वइगु ताहाःन्वसः क्यनेत सिन्हंफुति (ं) छ्यलिइ । नेपालभासाय् सिन्हःफुति (ं) या न्वसः खस नेपालि भासय् स्वयाः पाः । खस नेपालिभासय् थ्वया न्वसः 'अम्', 'अन्' अङ थें

जुइ सा नेपालभासाय् 'अम्', 'अन्' अङ मजुसे 'अँः, 'आँः इँः, उँः, एँः ...' कथं जुइ ।

५. नेपालभासाय् मूमान्वसः ज्यागू (५) दु । थपिं, 'अ, आ, इ, उ, ए' खः । थपिं फुकं मूमान्वसःया प्यथी प्यथी न्वसः दयाच्वंगु दु । इपिं थुकथं जुल,–

धलः १ मूमान्वसः / मूमाआखः

	१	२	३	४	५
१. न्हासं मथ्वइगु चीहाःन्वसः	अ	आ	इ	उ	ए
२. न्हासं मथ्वइगु ताहाःन्वसः	अः	आः	ई	ऊ	एय्
३. न्हासं थ्वइगु चीहाःन्वसः	अँ	आँ	इँ	उँ	एँ
४. न्हासं थ्वइगु ताहाःन्वसः	अं	आं	इं	उं	एं/एँय्

६. नेपालभासा बा नेवाः न्वसलय् म्हुतु ग्वःलाकाः ताहाःन्वसः पिथनेमाःगु 'ओ' मान्वसः मदु । थ्व 'ओ' मान्वसःया थासय् 'व' न्वसः छ्यलाबुलाय् दु । नेपालभासाय् 'ओ' न्वसः नाप 'अ' न्वसः व 'आ' न्वसः जानाः 'व' व 'वा' न्वसः ज्यनाच्वंगु जुल । गथे, ओ + अ = व, ओ + आ = वा नेपालभासाय् 'ओ' या छ्यलाबुला मेगु भासं वःगु दुतिना खँग्वलय् जक जुइ । गथे, ओभरकोत, ओभरलक, ओजन ...

नेपालभासाया यक्व च्वमिपिसं 'व' व 'वः' या थासय् 'ओ' च्वयेगु यानावयाच्वंगु खनेदु ।

७. नेपालभासाय् थुकथं हे छसः थ्वइगु (Monopthong Vowel) चिनामान्वसः (५) ज्यागू दुगु जुल । थपिं, 'य, या, यु, व, वा' खः । गथे, ए+अ=य, ए+आ=या, इ+उ=यु, ओ+अ=व, ओ+आ=वा

धल: २ छस: थ्वइगु चिनामान्वस:

१. न्हासं मथ्वइगु चीहा:न्वस:	य	या	यु	व	वा
२. न्हासं मथ्वइगु ताहा:न्वस:	य:	या:	यू	व:	वा:
३. न्हासं थ्वइगु चीहा:न्वस:	यँ	याँ	युँ	वँ	वाँ
४. न्हासं थ्वइगु ताहा:न्वस:	यं	यां	युं	वं	वां

८. थुकथं हे मेमेगु निगू निगू मान्वस: चिना: निस:थ्वइगु मान्वस: (Dipthong vowel) ज्यानाच्वंगु दु । थपिं चिना मान्वस: न्ह्याबलें ताहा:न्वस:यागु जुइ । गथे,

धल: ३ निस:थ्वइगु चिनामान्वस:

	इ	उ	ए
१. अ	अइ/ऐ	अउ/औ	(अए) अय्
२. आ	आइ	आउ	(आए) आय्
३. इ	इइ/ई	इउ/यु	(इए) इइ
४. उ	उइ	उउ/ऊ	(उए) उइ
५. ए	–	–	(एए) एय्

९. थपिं चिनामान्वस: नं न्हासं थ्वयेफुगु जुल । थपिं न्हासं थ्वइबलय् उगु न्हासंथ्व:स: न्ह्याबलें ताहा:न्वस:यागु जुइ । उगु न्हासंथ्व:स:या चिं, मिलाफुति न्ह्याबलें न्ह्य:नेया न्वसलय् च्वनिइ । गथे,

धल: ४ न्हासंथ्वइगु व निस:थ्वइगु चिनामान्वस:

		इ	उ	ए
१.	अँ	अँइ/ऐँ	अँउ/औँ	(अँए) अँय्
२.	आँ	आँइ	आँउ	(आँए) आँय्
३.	इँ	इँइ/इं	इँउ/युँ	(इए) इइ
४.	उँ	उँइ	उँउ/उं	(उँए) उँइ
५.	एँ	–	–	(एँए) एँय्

१०. थपिं छसः थ्वइगु मान्वसः 'य, या, व, वा' मेगु थीथी मान्वसः नाप जानाः न्हूगु निसः थ्वइगु चिनामान्वसः नं ज्यनेफु । थपिं चिनामान्वसलय् न्हासं थ्वइगु चिनामान्वसः नं ज्यने फइगु जुल ।

धलः ५ बिसकंया चिनामान्वसः

		अ	इ	उ	ए
१.	य	यः	यइ	यउ	यए = यय्
२.	या	याः	याइ	याउ	याए = याय्
३.	व	वः	वइ	वउ	वए = वय्
४.	वा	वाः	वाइ	वाउ	वाए = वाय्

धलः ६ बिसकंया न्हासंथ्वइगु चिनामान्वसः

		१ अ	२ इ	४ उ	५ ए
१.	यँ	यं	यँइ	यँउ	यँए = यँय्
२.	याँ	यां	याँइ	याँउ	याँए = याँय्
३.	वँ	वं	वँइ	वँउ	वँए = वँय्
४.	वाँ	वां	वाँइ	वाँउ	वाँए = वाँय्

नेपालभासाया यक्व च्वमिपिसं थ्व न्हासंथ्वसः चिं ल्यूनेया मान्वसलय् तयेगु याना वयाच्वंगु खनेदु । थथे यायेबलय् नेपालभासाया पहःकथं खँग्वः छसः ज्यने फइमखु । थ्व खस-नेपालि भाय्या किचः (प्रभाव) लाःगु खः ।

११. नेपालभासाय् न्हासंमथ्वइगु बा न्हासंथ्वइगु न्वसःया चीहाःन्वसः बा ताहाःन्वसः फुकंया बिसकं बिसकं खँभाय् (अर्थ) दइगु जूगुलिं थ्वयात पाःसु दुगु (Contrastive) भाय् धाइ । उकिं नेपालभासा च्वये ब्वनेबलय् थ्व खँय् बांलाक वाःचाः तयेमाः । नेपालभासा न्ववाःथे च्वइगु व च्वयातःथे ब्वनेगु भाय् जूगुलिं ताहाःन्वसु (दीर्घ) च्वःथाय् ताहाकयेक व चीहाःन्वसु (ह्रस्व) च्वःथाय् चीहाकयेक न्ववायेमाः । चीहाःन्वसःयात ताहाःन्वसः यानाः न्ववायेगु व ताहाः न्वसःचिं दुगु खँग्वःयात चीहाःन्वसः यानाः ब्वनेगु याये मज्यू ।

खस नेपालि भासय् ताहान्वसः च्वयाः नं थ्वयात ब्वनेबलय् चीहाः न्वसः यानाः ब्वनेगु यानाच्वंगु दु। गथे, च्वयेबलय् 'तिमी, हामी' च्वःसां ब्वनेबलय् व न्ववायेबलय् 'तिमि, हामि' कथं ब्वनेगु, न्ववायेगु यानाच्वंगु दु।

१२. नेपालभासाया खँग्वःया लिन्वसः मान्वसः जूसा उगु मान्वसःया न्ह्यःनेया न्वसःनाप जानाः छसः ब्यनिइ। गथे वइ – वै, वनिइ – वनी, भउ – भौ, पउ – पौ ...

१३. नेपालभासाया खँग्वःया लिन्वसः बान्वसः जूसा उगु बान्वसः पूवंक न्ववायेमाः। गथे, **सल, मत, वल, वन** ...।

१४. नेपालभासाया खँग्वलय् ल्यूने वइगु बान्वसः दुसुलाः थीथी मान्वसलय् हिलिइगु छगू पहः दु। उगु पहःकथं मान्वसलय् हिलेव उगु हिलाः वःगु मान्वसः वया न्ह्यन्वसः नाप जानाः छसलय् ज्यनिइ। उगु छसःज्यंगु न्वसः न्ह्याबलें ताहाःन्वसःयागु जुइ।
खँभाय् ज्यायेबलय् 'सुनां, गनं, छुकिं, गन' या खँभाय् छ्यलेबलय् दुसूगु बान्वसः हानं पिदनिइ। थथे पिदंगु बान्वसःयात पूवंक न्ववायेगु यायेमाः। गथे,

धलः ७ खँग्वःया हिलासुइ दुसूगु आखः पिदने फु

भ्याल –	**भ्याअ –**	**भ्याः –**	**भ्यालं**	**/ यालय्**
लख –	**लअ –**	**लः –**	**लखं**	**/ लखय्**
मनुख –	**मनुअ –**	**मनू –**	**मनुखं**	**/ मनुखय्**
पँथ –	**पँअ –**	**पं –**	**पँथं**	**/ पँथय्**
जव –	**जअ –**	**जः –**	**जवं**	**/ जवय्**
खत –	**खअ –**	**खः –**	**खतं**	**/ खतय्**

१५. हलिमय् फुकं भासय् न्ववायेगु पहः थःथःकथंया बिसकं बिसकं दइ। उकिं देवनागरि लिपिइ बा नेपाल लिपिइ नेपालभासा ब्वनेबलय् थःगु हे पहःकथं ब्वनेमाः। नेपालभासा ब्वनेबलय् छुं नं न्वसः बा आखःयात कथु दुनेंनिसें न्वसः पिथने म्वाः। मे चाःतुइकाः न्वसः पिकाये नं म्वाः। थःत याँउक म्हुतुं जक न्वसः पिथंसा गाः।

१६. नेपालभासा ब्वनेगु पहः व खस-नेपालिभासा ब्वनेगु पहः पाः । ब्वनेकुथि बा गनं नेपालभासा ब्वनेगु ह्वःताः चूमलाःगु व खस नेपालि भाय् जक ब्वना वःपिसं नेपालभासा ब्वनेबलय् खस नेपालिभाय्या पहलं ब्वनेगु याये यः । अथे जूगुलिं नेपालभासा न्ववाये सःसां ब्वने थाकुइगु छगू मू हुनिं खः । उकिं नेपालभासा व खस नेपालि भाय्या पहः पाःगु मूमू खँ क्वय् न्ह्यथनेगु ज्या जूगु दु ।

१६.१ नेपालभासाय् मूमान्वसः (स्वरवर्ण) ञ्यागः दुगु जुल । थपिं 'अ, आ, इ, उ, ए' खः । थपिं फुकं चीहाःन्वसः (ह्रस्व) यागु जुल । थमिगु ताहाःन्वसः (दीर्घ) 'अः, आः, ई, ऊ, एय्' जुल । खस नेपालिभासय् 'अ, इ, उ' स्वंगू न्वसः जक चीहाःन्वसः खः । मेगु 'आ, ए, ओ' ताहाःन्वसःयागु जुल । थमि चीहाःन्वसः बिसकं मदु ।

१६.२ नेपालभासाय् छसःज्यना मान्वसः ञ्यागू दुगु जुल । थपिं 'य, या, यु, व, वा' खः । थपिं फुकं चीहाःन्वसः (ह्रस्व) जुल । थमि ताहाःन्वसः (दीर्घ) 'यः, याः, यू, वः, वाः' खः । खस नेपालि भासय् 'य' व 'व' यात बाआखः (व्यञ्जनवर्ण) या धलखय् दुथ्याकातःगु दु । थमित अर्धस्वर कथं नं काः ।

१६.३ नेपालभासाय् 'ए' मान्वसः व 'ए' ज्यानान्वसः आपालं छ्यलाबुलाय् दुसां 'ए' आखःयात च्वज्याय् छ्यलेगु मयाः । नेपालभासाया च्वमिपिसं 'ए' यात थाय् स्वयाः 'य्' बा 'ये' च्वयेगु याना वयाच्वंगु दु ।

१६.४ 'य' न्वसःयात आपाःसिनं 'ए' कथं नं न्ववायेगु याःगु खनेदु । गथे, क्यने –केने, छ्यले – छेले, स्यने – सेने । थन 'य' छ्यःसां 'ए' छ्यःसां खँभाय् मपाःगुलिं थथे याःगु खनेदु । थमि खँभाय् हिलासु ज्यायेबलय् 'य' हे जुइ 'ए' जुइ मखु । गथे, 'क्यने' या 'क्यँ' जुइ 'कैँ' जुइ मखु । 'छ्यले' या 'छ्य' जुइ, 'छे' जुइ मखु । 'स्यने' या 'स्यँ' जुइ, 'सैँ' जुइमखु । उकिं 'य' यात 'ए' न्ववायेगु याये मज्यू । अथे हे 'य' या न्वसु ताहाः जुइबलय् 'य' हे न्ववायेमाः । गथे, द्यः, ज्यः, त्यः ... । खस नेपालि भासय् 'य' यात 'य' ब्वंसां 'ए' ब्वंसां खँभाय् मपाः । गथे, जय (जए), भय (भए), काय (काए), राय (राए), विजय (बिजए) ...

१६.५ नेपालभासाय् 'व' न्वसः चीहाःन्वसः व थ्वया ताहाःन्वसः 'वः' खः। गुलिखय् नेपालभासाया च्वमिपिसं 'व' व 'वः' यात 'ओ' च्वयेगु यानाच्वंगु खनेदु। 'ओ' या न्वसः ताहाःन्वसः जूगु व थ्वया चीहाःन्वसः मदु। उकिं नं नेपालभासाया खँग्वलय् 'ओ' छ्यलेगु मछिं। नेपालभासाय् 'व' या चीहाःन्वसः व ताहाःन्वसः थुकथं ज्यलाच्वंगु दु। गथे,

धलः ८ चीहाः न्वसः व ताहाः न्वसःया पाःगु

चीहाःन्वसः	ताहाःन्वसः
थ्व छु ?	थ्वः थ्वः मनूत वल।
सफू ग्व ?	सफू ग्वःगू दु ?
हुंकन स्व।	हु.कन भंगःया स्वः दु।
जा क्वल।	क्वः हाल।

थुकथं खस नेपालि भासय् न्वसः चीहाः बा ताहाः जूसां खँभाय् मपाइगु जूगुलिं आपाःथें 'ओ' छ्यलेगु याः। गथे, ओखल, ओडार, ओभानो, कोसा, कोठा, घोडा, खोर, जोर, जोड ...

१६.६ नेपालभासाय् 'व' यात 'ब' यानाः गुबलें हे ब्वने मज्यू। 'व' यात सदां 'व' कथं हे ब्वनेगु, न्ववायेगु यायेमाः। खस नेपालि भासय् 'विज्ञान' यात 'बिज्ञान', 'विजय' यात 'बिजय', 'विद्या' यात 'बिद्या','वास्तव' यात 'बास्तव' यानाः ब्वनेगु याः।

१६.७ नेपालभासाय् खँग्वःया लिन्वसः मान्वसः (स्वरवर्ण) जूसा उगु न्वसःया न्ह्यःनेया न्वसःनाप जानाः छ्सः यानाः ब्वनिइ बा न्ववाइ। खस नेपालि भासय् जूसा खँग्वःया ल्यूने वइगु मान्वसः पूवंक न्ववाइ। गथे,

धलः ९ खँग्वलय् लिन्वसः मान्वसः जुइबलय्

नेपालभासाय्	खस नेपालिभासाय्
कइ – कै	भाइ – भाई
खइ – खै	लाइ – लाई
भउ – भौ	घाउ – घाऊ
पउ – पौ	आउ – आऊ
सँए – सँय्	आए
घाँए – घाँय्	गए
थाए – थाय्	राय – राए

१६.८ नेपालभासाय् खँग्वःया लिन्वसः बान्वसः (व्यञ्जनवर्ण) जुल धाःसा उगु न्वसः पूवंक न्ववायेमाः बा ब्वनेमाः। खस नेपालि भासाय् खँग्वःया ल्यूने वइगु बान्वसःयात उगु न्वसःया न्ह्यःनेया न्वसलं सालाः बछि जक न्ववाइ। गथे,

धलः १० खँग्वलय् लिन्वसः बान्वसः जुइबलय्

नेपालभासाय्	खस नेपालिभासाय्
सल	पाल – पाल्
मत	रात – रात्
आम	राम – राम्
धाल	ताल – ताल्
थन	बन – बन्

१६.९ मिलाफुति (ँ)

नेपालभासाय् न्हासं थ्वइगु सःया चीहाःन्वसः क्यनेत मिलाफुति (ँ) व ताहान्वसः क्यनेत सिन्हःफुति (ं) छ्यलिइ। खस नेपालि भासय् न्हासंथ्वःसः आपाः छ्यलेम्वाः। अथे नं स नेपालि भासय् नं न्हासंथ्वइगु चीहाःन्वसः क्यनेत मिलाफुति हे छ्यलिइगु खः। अथे जूसां खस नेपालिभासय् 'आ, ए, ओ' या न्वसः ताहाःन्वसः जूगुलिं थुकिइ मिलाफुति (ँ) तलकि धाःसा थुकिया न्वसः नं ताहाःन्वसः जुइ। गथे,

धलः ११ मिलाफुतिया न्वसः

नेपालभासा	खस नेपालिभासा	
चीहाःन्वसः	चीहाःन्वसः	ताहाःन्वसः
खँ कँ।	अँ	माँ
सँ छ्यँ।	इँ	कहाँ
लँ क्यँ।	उँ	यहाँ
सुसिइ ताँ मदु	तँ	त्यहाँ
गुँइ धुँ दु।		सँठ
सिँया भ्याः।		होँठ
खाया खेँय्।		
छ्यँनय् त्वँचा दु।		
त्याँय् त्याँय् सःतल।		
ख्वाँय्नं सः मताः।		

१६.१० सिन्हःफुति (ं)

नेपालभासा व खस नेपालि भासय् सिन्हःफुति (ं) या न्वसः पाः। नेपालभासाय् सिन्हफुतिया न्वसः न्हासंथ्वइगु ताहाःन्वसः खः। नेपालभासाय् खँग्वःया लिन्वसः 'न' बा 'म' जूसा उगु न्वसः दुसुनाः ताहाः न्वसः पिदनिइगु खः। अथे हे खँग्वःया न्ह्यन्वसः न्हासंथ्वइगु न्वसः जुयाः लिन्वसः 'थ' न्वसः जूसा उगु न्वसः दुसुलाः न्हासंथ्वइगु ताहान्वसः पिदनिइ। खस नेपालि भासय् धाःसा सिन्हःफुति (ं) या न्वसः 'अङ', 'अन' बा 'अम' जुइ। थज्वःगु न्वसः धाःसा नेपालभासाय् मदु। गथे,

नेपालभासाय् (ँ) व (ं) या छ्यलां खँभाय् हे पाइ। खस नेपालि भासय् मिलाफुति (ँ) व सिन्हःफुति (ं) न्ह्यागु छ्यःसां खँभाय् मपाइगु जूगुलिं थौंकन्हय् मिलाफुति (ँ) या छ्यला म्ह्व जुयाच्वंगु खनेदु। नेपालभासाय् मिलाफुति (ँ) व सिन्हःफुति (ं) या छ्यलां खँभाय् हे पानाच्वंगु छुं दसु क्वय् न्ह्यथने।

धलः १२ सिन्हःफुतिया न्वसः

नेपालभासा		खस नेपालिभासा	
आखः	**न्वसः**	**आखः**	**न्वसः**
अं	अँः	अं	अङ, अन्, अम्
आं	आँः	आं	आङ्, आन्, आम्
इं	इँः	इं	इङ्, इन्, इम्
उं	उँः	उं	उङ, उन्, उम्
एं	एँः	एं	एङ्, एन्, एम्
यं	यँः	ओं	ओङ्, ओन्, ओम्
यां	याँः		
युं	युँः		
वं	वँः		
वां	वाँः		

धलः १३ मिलाफुति व सिन्हःफुतिया न्वसः

मिलाफुतिया न्वसः	सिन्हःफुतिया न्वसः
छं खँ कँ।	वं बाखं कं।
(छं खँ कनेगु ज्या या।)	(वं बाखं कनेगु ज्या याः।)
थौंकन्हय् कँ काः मदु।	स्वाँनय् कं दु।
व खँ मसः।	वं छंत खं।
थ्व लँ ताहाः।	वया लं बांलाः।
वयात पँ।	वयाके पं दु।

१७. नेपालभासा ब्वनेमसः धाइपिं व ब्वने थाकु ताइपिसं थुलि खँ थुइकल धाःसा इमित नेपालभासा ब्वने थाकुइ मखु ताया।

– ० –

नेपालभासा गथे च्वयेगु

१. नेपालभासा व थ्वया पहः

१.१ नेपालभासा खःकथं न्ववायेगु, न्ववाःकथं च्वयेगु व च्वःकथं ब्वनेगु भाय् खः ।

१.२ नेपालभासा च्वये ब्वनेत छ्यलिइगु आखलय् छगः आखःया न्वसः न्ह्याबलें छगू हे जक जुइ । अथे हे छगू न्वसः जुइगु तःगः आखः नं दइ मखु ।

१.३ नेपालभासाया मूखँग्वः मुकं ताहाः न्वसः मदुगु व चीहाः न्वसलं चाःगु भाय् खः ।

१.४ नेपालभासाया थःगु पहः, छसःज्यना पहः (Monosyllabic language) कथं जक थुकिइ ताहाः न्वसः ब्वलंगु दु ।

१.५ नेपालभासाया फुकं थें मूखँग्वः छगू न्वसलय् ज्यनाच्वंगु व छगः बा निगः आखःया जुयाच्वंगु दु ।

१.६ थुकिइ चिनाखँग्वः व ज्याना खँग्वः आपाः थें निगः स्वयाः अप्वः आखः दुगु खँग्वः जूगु खनेदु । (नेपालभासाया मूखँग्वलय् न्ह्यातँसा लितँसा तनाः, निगः खँग्वः स्वानाः, यासुया हिलासु ज्यानाः, न्हूगु खँग्वः ज्यानाः व न्हून्हू कथं खँग्वःया हिलासु ज्यानाः अलय् न्हून्हूगु खँग्वः थःगु पहलं दुतिनाः निगः स्वयाः अप्वः आखः दुगु खँग्वः ब्वलनेगु व भाय् तब्याः जुइगु ज्या जुयाच्वंगु दु ।) ।

१.७ नेपालभासाया गुगुं नं खँग्वलय् लिन्वसः मान्वसः जूसा वया न्ह्यन्वसः नाप जानाः छगू न्वसलय् ज्यनिइ । अज्वःगु न्वसः न्ह्याबलें ताहाः न्वसःयागु जुइ ।

१.८ नेपालभासाया गुगुं नं खँग्वलय् लिन्वसः बान्वसः जूसा वया न्वसः न्ह्याबलें पूवंक न्ववायेमाः । गथे– **प्वाल**, **वल**, **वन**, **भ्याल**, **लख** ...

१.९ नेपालभासाया मूखँग्वलय् लिन्वसः बान्वसः जूसां उगु थीथी बान्वसः अप्वः यानाः मान्वसलय् हिलिइगु छगू पहः दु । उगु पहः कथं थीथी बान्वसः दुसुलाः मान्वसलय् हिलिइगु व उगु न्वसः वया न्ह्यन्वसः नाप जानाः छगू न्वसलय् हिलिइ । छगू न्वसलय् ह्यूगु उगु न्वसः न्ह्याबलें ताहाः न्वसः यागु जुइ । उकिं थ्व भाय् यात 'छसः ज्यना भाय्' (Monosyllabic language) धाःगु खः ।

१.१० नेपालभासाया ब्याकं मान्वसलय् न्हासंथ्वःसः नं दुगु भाय् खः । थपिं न्हासं थ्वइगु मान्वसः नं च्वय् न्ह्यथनाथें उगु मान्वसःया न्ह्यन्वसः नाप जानाः छगू न्वसलय् ज्यनिइ । उगु न्वसः न्हासंथ्वइगु ताहाः न्वसः जुइ ।

१.१० नेपालभासाया थीथी खँग्वः न्हासं थ्वःसां न्हासं मथ्वःसां चीहाःन्वसः व ताहाःन्वसलय् खँभाय् (अर्थ) हे पाइगु जूगुलिं थ्वयात 'न्वसलय् पाःसु दुगु भाय्' (contrastive language) धाःगु खः ।

२. नेपालभासाया मान्वसः व माआखः

२.१ नेपालभासाय् मूमान्वसः न्यागू (५गू) दु । थपिं फुकं चीहाःन्वसःयागु खः । थुकथं नेपालभासाय् न्यागः (५गः) माआखः दुगु जुल । थुपिं थुकथं जुल –

अ आ इ उ ए

२.२ नेवाः न्वसलय् म्हुतु ग्वःलाकाः ताहाः न्वसः पिथने माःगु **'ओ'** न्वसः मदु । उकिं नेपालभासाया खँग्वलय् मुकं 'ओ' व 'ओ–ज्याना' आखः छ्यलेम्वाः । नेपालभासाय् थ्व 'ओ' न्वसः निथी कथं छ्यलाबुलाय् दु ।

१. 'ओ' नाप 'अ' व 'आ' जनाः न्हूगु न्वसः कथं 'व' व 'वा' । गथे ओ + अ = व, ओ + आ = वा जुयाः ।

२. मेगु भासं वःगु दुतिना खँग्वलय् गथे खः अथे छ्यलाः । गथे– आभेरकोत, फोहोर, नोकर, जोकर, रेदियो ...

मेगु भासं दुतिनिइगु खँग्वलय् न्वसः ताहाःसां थन छुं न्वसः दुसुलाच्वंगु मदु धइगु क्यनेत थ्व आखः छ्यलिइगु खः ।

२.३ नेपालभासाया फुकं मान्वसलय् न्हासंथ्वःसः नं दइगु जूगुलिं इमिगु माआखः थुकथं जुल ।

'अँ आँ इँ उँ एँ'

२.४ नेपालभासाया मूमान्वसःया न्हासंथ्वःसः मदुगुलिइ नं दुगुलिइ नं चीहाः, ताहाः न्वसः दइगु जूगुलिं इमिगु मूमाआखःया धलः थुकथं दुगु जुल ।

धलः १ मूमान्वसः

न्हासंमथ्वइगु	१	२	३	४	५
१. चीहाःन्वसः	अ	आ	इ	उ	ए
२. ताहाः न्वसः	अः	आः	ई	ऊ	एय्
न्हासथ्वइगु					
३. चीहाःन्वसः	अँ	आँ	इँ	उँ	एँ
४. ताहाःन्वसः	अं	आं	इं	उं	एं/एँय्

३. चिनामान्वसः व चिनामाआखः *(Diphthongs and Vowel clusters)*

३.१. नेपालभासाया निगू मान्वसः नापं वलकि छगू चिना मान्वसलय् ज्यनिइ । इपिं चिना माआखःया धलः थुकथं दु ।

धलः २ चिना मान्वसःया धलः

		१	२	३	४	५
		अ	आ	इ	उ	ए
१.	अ	अः	–	अइ/ऐ	अउ/औ	अए = अय्
२.	आ	आः	–	आइ	आउ	आए = आय्
३.	इ	–	–	इइ/ई	इउ/यु	इए = इइ
४.	उ	–	–	उइ	उउ/ऊ	उए = उइ
५.	ए	य	या	–	–	एए = एय्
६.	ओ	व	वा	–	–	–

३.२ निथीकथंया चिनामान्वसः

नेपालभासाय् निथीकथंया चिनामान्वसः दुगु जुल ।

गुगुं निगू मान्वसः नापं वलकि छगू न्वसलय् ज्यनिइगु । चिनामान्वसलय् निगुलिं मान्वसःया गुन खने दइगु चिनामान्वसः । गथे (अइ, अउ, अय्, आइ, आउ, आय्, इइ (ई), इउ (यु), उइ, उउ (ऊ), एय् .....) थमित 'चिनामान्वसः' *(Diphthong vowel)* कथं काइ ।

निगू मान्वसः ह्वनाः छगू न्हूगू न्वसः ज्यनिइगु बिसकंया चिनामान्वसः । गथे, ओ + अ = व, ओ + आ = वा, ए + अ = य, य + आ = या । थमित बिसकंया मान्वसः वा छगू न्वसःगु चिनामान्वसः (Monophthong vowel वा semi-vowel) कथं काइ ।

३.३ न्हासं थ्वःगु चिनामान्वसः

धलः ३ न्हासंथ्वइगु चिनामान्वसःया धलः

		१	२	३	४	५
		अ	**आ**	**इ**	**उ**	**ए**
१.	अँ	अं	–	अँइ/ऐं	अँउ/औं	अँए = अँय्
२.	आँ	आं	–	आँइ	आँउ	आँए = आँय्
३.	इँ	–	–	इँइ/इं	इँउ/युँ	–
४.	उँ	–	–	उँइ	उँउ/उं	–
५.	एँ	यँ	याँ	–	–	एँए = एँय्
६.	ओँ	वँ	वाँ	–	–	–

३.४ बिसकंया मान्वसः बा छगू न्वसःगु चिना मान्वसलय् (Monophthongs) नं प्यथी कथं गुन दुगु जुल ।

धल: ४ छस: ज्यंगु चिनामान्वस:या धल:

न्हासंमथ्वइगु न्वस:	१	२	३	४
१. चीहा:न्वस:	य	या	व	वा
२. ताहा:न्वस:	य:	या:	व:	वा:
न्हासंथ्वइगु न्वस:				
३. चीहा:न्वस:	यँ	याँ	वँ	वाँ
४. ताहा:न्वस:	यं	यां	वं	वां

३.५ थपिं बिसकंया मान्वस: मेगु थीथी मानवस: नाप जाना: न्हूगु चिनामान्वस: ज्यनिइ ।

धल: ५ बिसकंया चिनामान्वस:

		अ	इ	उ	ए
१.	य	य:	यइ	यउ	यए = यय्
२.	या	या:	याइ	याउ	याए = याय्
३.	व	व:	वइ	वउ	वए = वय्
४.	वा	वा:	वाइ	वाउ	वाए = वाय्

३.६. बिसकंया मान्वस: न्हासंथ्वइगु जूसा मेगु थीथी मान्वस: नाप जाना: ज्यनिइगु चिनामान्वस: क्वय् न्ह्यथना कथं जुइ । लिमान्वस: गुबलें न्हासंथ्वइगु जुइमखु। खँग्वलय् लिमान्वस: न्हासंथ्वइगु व:सा उगु खँग्व: छगू न्वसलय् ज्यने फइमखु

धल: ६ बिसकंया न्हासंथ्वइगु चिनामान्वस:

		१ अ	२ इ	४ उ	५ ए
१.	यँ	यं	यँइ	यँउ	यँए = यँय्
२.	याँ	यां	याँइ	याँउ	याँए = याँय्
३.	वँ	वं	वँइ	वँउ	वँए = वँय्
४.	वाँ	वां	वाँइ	वाँउ	वाँए = वाँय्

३.७ ‘य’ व ‘व’ नेपालभासाय् मान्वसः जूगुलिं ‘य, या, व, वा’ यात माआखः कथं नालेमाः । उकिं थमित बाआखःयात थें मान्वन्वसः ज्याये मदु । छाय् धाःसा बाआखः भ्वलय् क् + अ = क, ख् + अ = ख जूथें य् + अ = य, व् + अ = व जूगु मखु । ‘य’ व ‘व’ मान्वसः जूगुलिं ‘य’ व ‘व’ आखः यात बागः यानाः छ्यले मज्यू वा थमित ‘बागः’ याये मज्यू । थपिं ए + अ = य, ‘ओ + अ = व’ जूगु खः । नेपालभासा च्वज्याय् ‘ए’ छयलाबुलाय् मदुगुलिं ‘ए’ छयलेमाः थाय् ‘ए’ या पलसा ‘य्’ बा ‘ये’ छ्यलेगु याना वयाच्वंगु खः । उकिं भ्नीसं ए = य् = ये (Allograph) कथं कायेमाः । अथेहे इ + उ = यु कथं कायेमाः ।

अथे जूगुलिं ‘ए + इ = यि, ए + उ = यु’ व ‘ओ + इ = वि, ओ + उ = वु, ओ + ए = वे जुइ मखु । थ्वया ‘एइ, एउ, एय्’ व ‘ओइ, ओउ, ओय्’ जक जुइगु खः । उकिं ‘यि, यो, यौ’ व ‘वि, वु, वे, वै, वो, वौ’ मछ्यलेगु यायेमाः ।

४. नेपालभासाय् बान्वसः व बाआखः

४.१ भ्नीगु म्हुतुइ मेयात थीथी थासय् तयाः कथुया सःपालं पिदनिइगु न्वसः म्हुतुया थीथी न्वब्वय् जुनाः पिदनिइगु न्वसः हे बान्वसः खः ।

४.२ थपिं न्वसः म्हसिइकेत छ्यलिइगु आखः ‘बाआख’ जुल । नेपालभासाय् बाआखः सुइगः (३० गः) दु । थपिं फुक्कं पूवंगु न्वसः दुगु ‘सःग्वः’ नं खः अथे धयागु थपिं फुकं बाआखलय् ‘अ’ मान्वसः न्हापा हे दुथ्याःगु जुल ।

४.३ थुकथं नेपालभासाय् बाआखः खुद्या खुद्या ञ्यातँय् (६×५) ज्यनाच्वंगु जुल ।

धलः ७ बाआखःया धलः

		न्ह्यब्व		दथुब्व		न्हसपाःब्वः	
तँ ↓	ब्या →	१	२	३	४	५	६
१	कथुप्वाः	क	ख	ग	घ	ङ	ङ्ह
२	थक्व	च	छ	ज	झ	ञ	ञ्ह
३	वाम्वः	त	थ	द	घ	न	न्ह
४	म्हुतुसि	प	फ	ब	भ	म	म्ह
५	थक्व	र	र्ह	ल	ल्ह	लिब्व	
	कथु					स	ह

४.४ धमलिपि (ब्राम्हिलिपि) या आखः धलकय् नेपालभासायात माःगु खुगूगु न्वसः न्ह्यब्वइगु आखः मदु। उकिं उपिं न्वसः न्ह्यब्वंयेत न्हूगु खुगः आखः दयेकाः दुथ्याकातःगु दु। उपिं आखः 'ङह, ञ्ह, न्ह, म्ह, र्ह, ल्ह' खः। स्वयेबलय् उपिं चिनाआखः थें च्वंसां थःगु हे न्वचु (Phoneme) दुगु मूबाआखः खः।

४.५ धमलिपिया आखः धलकय् दुथ्याःगु न्हय्गः आखः 'ट, ठ, ड, ढ, ण, श, ष' या न्वसः नेपालभासाय् मदु। उकिं थपिं आखः नेपालभासाया खँग्वलय् छ्यलेम्वाः। थुमित 'त, थ, द, ध, न, स, ख' या ज्वःलाःगु आखः (Allograph) कथं जक कायेगु याः 'क्ष, त्र, ज्ञ' यात 'बाआखःया धलकय् तयातःगु जूसां मूबाआखः मजुसे' (क+ष=क्ष, त+र=त्र, ज + ञ = ज्ञ' कथं) चिनाआखः जक खः।

४.६ बाआखःया धलकय् दुथ्याःगु निगः आखः 'ङ' व 'ङ्ह' यँ, यल भासय् आपाः छ्यलाबुलाय् मदुसां ख्वप भासाय् आपालं ज्यलाच्वंगु दु।

४.७ अथे हे बाआखःया धलकय् दुथ्याःगु मेगु निगः आखः 'ञ' व 'ञ्ह' या न्वसः नेवाः न्वसलय् आपालं ज्यलाच्वंगु दःसां थुपिं आखःयात आःतक मखुकथं ब्वनेगु याना वयाच्वंगुलिं च्वज्याय् थुमिगु छ्यलाबुला मदयाच्वंगु खः। संस्कृत भासाय् थ्व 'ञ' आखलं दनिइगु छुं नं खँग्वः मदुगु व थ्वया बागः आखः जक छ्यलाबुलाय् दु। उकिं संस्कृत भाय्या किचलं दायाः थ्व 'ञ' आखः छ्यलाबुलाय्

मदइच्वगु खः । पालिभासाय् धाःसा थ्व 'ञ' न्वसः आपालं छ्यलाबुलाय् दु । नेपालभासाय् नं थ्व आखःया छ्यलाबुला खः कथं ब्वनेगु व न्वसः कथं माःथाय् छ्यलेगु यायेमाः । नेवाः न्वसः धुकूया न्वसः ल्यंकातयेत नं 'ञ' व 'ञ्ह' आखःयात खः कथं छ्यलाबुलाय् हयेमाःगु खनेदु ।

गथे

धलः ८

'निनि' या थासय् 'ञिञि'
'न्या' या थासय् 'ञ्या'
'न्यताः' या थासय् 'ञ्यताः'
'न्ह्यः' या थासय् 'ञ्ह्यः'
'न्ह्यःने' था थासय् 'ञ्ह्यःने'

४.८ थुकथं हे पुलांगु नेपालभासाय् 'र' व 'र्ह' या छ्यलाबुला आपाः खनेमदु । नेपालभासा खँग्वः धकुतिइ नं 'र' व 'र्ह' न्वसलं दंगु नेवाः खँग्वः छ्गः हे खने मदु । 'दुतिना' खँग्वलय् नं 'रानी'यात 'लानी', 'रुमाल'यात 'लुमाल', 'राजकुल'यात 'लाय्कू' यानाः छ्यलावयाच्वंगु दु । अथेहे लिपा वयाः आपालं खँग्वलय् 'ध' यात 'र्ह' व 'र्ह' यात 'र' य् हिलावःगु खनेदु । गथे,

धलः ९ 'र्ह' या न्वसः 'र' ह्यूगु

मधि	–	मर्हि	–	मरि
बधः	–	बर्हः	–	बरः
बुधा	–	बुर्हा	–	बुरा
जिधाः	–	जिर्हाः	–	जिराः

४.९ नेपालभासाय् 'र' न्वसः अपालं न्ह्यःहे स्वथी कथं दुहांवःगु खने दु। छ्थी, दुतिना खँग्वलय् व निथी, तासु (अनुकरनात्मक) खँग्वलय्, स्वथी, न्वसः हिलाः । गथे –

१. दुतिना खँग्वः- रथ, रुमाल रिंग, रितिथिति, राग, रास, रंग, रक्षा, रकेत, करुवा, रेदियो,

२. तासु खँग्वः- सरर, सिरिरि, सुरुरु, हरर, हुरुरु, ह्वारर, धाराधुर, तारातुरु,

३. न्वसः हिलाः-
पतासि–परसि–पर्सि, गथखेसे–गरखेसे, बदाम–बदां–बरां, छधाः–छराः

५. बान्वसलय् मान्वसः ज्यायेगु

५.१ नेपालभासा च्वज्याय् थीथी न्वसः ज्यायेत थीथी मान्वसः चिं छयलेगु याना वयाच्वंगु दु । बाआखलय् 'अ' मान्वसः न्हापा हे दयाच्वंगुलिं (क् + अ = क...) य् **'अ'** या न्वसः चिं मदु । मेगु मान्वसःया थःथःगु चिं दु । गथे, ा (आचिं), ि (इचिं), ी (ई चिं) ु (उचिं), ू (ऊचिं), े (ए चिं), ै (ऐ चिं) , ो (ओचिं), ौ (औचिं)

थीथी न्वसः ज्यायेत बाआखलय् थपिं मान्वसःचिं छयलिइ

धलः १० थीथी न्वसःया आखः

बाआखः	**+**	**मान्वसःचिं**	**=**	**थीथी न्वसःगु आखः**
क	+	–	=	क
ख	+	ा (आचिं)	=	खा
ग	+	ि (इचिं)	=	गि
घ	+	ु (उचिं)	=	धु
च	+	े (एचिं)	=	चे
ज	+	ै (ऐचि)	=	जै
छ	+	ो (ओचिं)	=	छो
झ	+	ौ (ओचिं)	=	झौ

५.२ थुकथं हे मान्वसः चिं मदुगुलिं चिनामाआखः नाप हे बाआखः चिंकाः थीथी न्वसःगु आखः ज्यायेगु याना च्वंगु दु । गथे -

धलः ११ (क) थीथी न्वसःया आखः

बाआखः	+	मान्वसःचिं	=	थीथी न्वसःगु आखः
त	+	य	=	त्य
थ	+	या	=	थ्या
द	+	व	=	द्व
ध	+	वा	=	ध्वा

५.३. 'ऐ' व 'औ' यात त्वःताः थपिं थीथी न्वसःया आखः फुकं 'चीहाःन्वसःगु आखः' खः । नेपालभासाया 'छ्सःज्यना पहः' कथं थपिं फुकं आखलय् ताहाःन्वसः ब्वलंगु दु । उकिं उगु चीहाःन्वसःगु आखलय् ताहाःन्वसःचिं बा लिफुति (:) तयाः ताहाःन्वसःगु आखः ज्यायेगु याइ । गथे -

धलः १२ थीथी चीहाः न्वसःगु आखः + ताहाः न्वसःचिं = ताहाः न्वसःगु आखः

चीहाः न्वसःगु आखः	+	ताहाः न्वसःचिं	=	ताहाः न्वसःगु आखः
न	+	(:)	=	नः
पा	+	(:)	=	पाः
फि	+	(:)	=	(फिः) फी
बु	+	(:)	=	(बुः) बू
मे	+	(:)	=	(मेः) मेय्
ल्य	+	(:)	=	ल्यः
न्ह्या	+	(:)	=	न्ह्याः
स्व	+	(:)	=	स्वः
ह्वा	+	(:)	=	ह्वाः

५.४ थुकथं हे थीथी चीहा:न्वस:गु आख: नाप थीथी माआख: चिना: थीथी चिना न्वस: ज्यनिइ

धल: १३ चिनाआख: धल:

				ए	
अ	**आ**	**इ**	**उ**	**ये**	**य्**
क	क:	कइ	कउ	कये	कय्
का	का:	काइ	काउ	काये	काय्
कि	–	किइ	किउ	किये	किइ
कु	–	कुइ	कुउ	कुये	कुइ
के	–	–	–	–	केय्
ग्य	ग्य:	ग्यइ	–	ग्यये	ग्यय्
ग्या	ग्या:	ग्याइ	–	ग्याये	ग्याय्
क्व	क्व:	क्वइ	–	क्वये	क्वय्
क्वा	क्वा:	क्वाइ	–	क्वाये	क्वाय्

६. *बान्वसलय् न्हासंथ्व:स: ज्यायेगु*

६.१ नेपालभासाया फुकं मान्वसलय् न्हासंथ्व:स: नं दुथ्यागु खँ च्वय् न्ह्यथने धुंगु दु । उकिं बान्वसलय् न्हासंथ्व:स: ज्यायेगु धयागु बान्वसलय् न्हासंथ्वइगु मान्वस: बा न्हासंथ्वइगु चिनामान्वस: तयेगु ख: । थ्व च्वज्याय् छ्यलेत बाआखलय् न्हासंथ्वइगु मान्वस:चिं बा न्हासंथ्वइगु चिनामान्वस: चिं तयेगु ख: । थुपिं फुकं चीहा:न्वस:गु आख: जुइ । गथे -

धलः १४ न्हासं थ्वइगु चिनाआखःया धलः

बाआखः	+	न्हासंथ्वइगु मान्वसःचिं व चिनामान्वसःचि	=	न्हासं थ्वइगु थीथी न्वसःगु आखः
क	+	ँ (मिलाफुति)	=	कँ
त	+	ाँ (आँचिं)	=	ताँ
स	+	िँ (इँचिं)	=	सिँ
ख	+	ुँ (उँचिं)	=	खुँ
छ	+	ेँ (एँचिं)	=	छेँ
ल	+	ैँ (ऐँचिं)	=	लैँ
थ	+	ौँ (औँचिं)	=	थौँ
द	+	यँ (यँचिं)	=	द्यँ
ञ	+	याँ (याँचिं)	=	ञ्याँ
ज	+	वँ (वँचिं)	=	ज्वँ
ब	+	वाँ (वाँचिं)	=	ब्वाँ

६.२ 'ऐ' व 'औ' ताहाःन्वसःगु आखः जूगुलिं 'ऐँ चिं' व 'औँ चिं' दुगु आखः ताहाः न्वसःगु जुल । थ्व त्वःताः मेगु फुकं आखः चीहाः न्वसःगु आखः खः । नेपालभासाया 'छसःज्यना पहः' कथं थपिं फुकं आखलय् ताहाः न्वसःचिं तयाः न्हासंथ्वइगु ताहाः न्वसःगु आखः ज्यायेछिंगु जुल । गथे -

धलः १५ : न्हासंथ्वइगु थीथी ताहाः न्वसःगु आखः

न्हासं थ्वइगु बाआख	+	ताहाःन्वसः चिं	=	ताहाकः न्हासं थ्वइगु थीथी न्वसःगु आखः
कँ	+	(:)	=	कँः = कं
ताँ	+	(:)	=	ताँः = तां
सिँ	+	(:)	=	सिँः = सिं
खुँ	+	(:)	=	खुँः = खुं
छेँ	+	(:)	=	छेँः = छेँय्
द्यँ	+	(:)	=	द्यँः = द्यं
ज्याँ	+	(:)	=	ज्याँः = ज्यां
ज्वँ	+	(:)	=	ज्वँः = ज्वं
ब्वाँ	+	(:)	=	ब्वाँः = ब्वां

६.३ थुकथं हे न्हासंथ्वइगु चीहाःन्वसःगु आखःनाप थीथी मान्वसः चिनाः न्हासंथ्वइगु चिनामान्वसः ज्याये ज्यू । अथे धयागु न्हासंथ्वइगु आखलय् थीथी माआखः चिनाः ताहाकःगु न्हासंथ्वइगु चिना आखः दयेके ज्यूगु जुल ।

धलः १६ न्हासं थ्वइगु चिनाआखःया धलः

	अ	इ	उ	(ए) = य्
कँ	कं	कँइ	कँउ	(कँए) = कँय्
काँ	कां	काँइ	काँउ	(काँए) = काँय्
किँ	किं	किँइ	किँउ	–
कुँ	कुं	कुँइ	कुँउ	–
केँ	कें	–	–	केँए = केँय्
क्यँ	क्यं	क्यँइ	क्यँउ	क्यँए = क्यँय्
क्याँ	क्यां	क्याँइ	क्याँउ	क्याँए = क्याँय्
क्वँ	क्वं	क्वँइ	क्वँउ	क्वँए = क्वँय्
क्वाँ	क्वां	क्वाँइ	क्वाँउ	क्वाँए = क्वाँय्

७. *नेपालभासाय 'ए' 'य्' 'व' ये या छयलाबुला*

७.१ नेपालभासा न्वसलय् 'ए' न्वसः आपालं ज्यलाच्वंगु दुसां च्वज्याय् 'ए' आखः छ्यला वयाच्वंगु खनेमदु। थ्व 'ए' आखः छयलेमाःथाय् 'य्' बा 'ये' आखः छयलेगु याना वयाच्वंगु खनेदु। 'ए' ज्याना खँग्वलय् धाःसा ' ` ' (एचिं) हे छयलावयाच्वंगु दु। गथे, हाले, सःते, कने, काके, हे, कें, छें, सें ....।

७.२ नेपालभासाय् 'ए' व 'य' या न्वसः पाः। अथे नं गुबलें गुबलें 'ए' व 'य' यात दापा यानाः छयलाच्वंगु खनेदु। मूकथं यासु खँगलय्। न्ह्यआखः 'ए ज्याना' मजुसे 'य ज्याना जुयेमाः। गथे,–

धलः १७ 'ए' व 'य' न्वसःया पाःसु

'केने' मजुसे 'क्यने' जुयेमाः।
'गेये' मजुसे 'ग्यये' जुयेमाः।
'छेले' मजुसे 'छ्यले' जुयेमाः।

छाय् धाःसा थमि उजं खँग्वः न्ह्याबलें 'क्यँ', 'ग्य', 'छ्य' ..... जुइ। 'कें', 'गे', 'छे' जुइमखु।
गथे, 'ल्हाः क्यँ', 'ध्यबा ग्य', 'ज्याय् छ्य'।

७.३ नेपालभासाय् 'एअ' या 'य' व 'एआ' या 'या' जुयाः 'य' व 'या' चिनान्वसः ज्यनाच्वंगु जुल। अलय् 'य् + अ = य' जुइगु जूगुलिं 'ए + अ = य् + अ = य' जुइगु जुल। अथे जूगुलिं 'ए' व 'य्' छगू हे जुइगु जुल। अथेहे न्वसःया ल्याखं 'ए' व 'ये' नं छगू हे जुल। उकिं 'ए, य् व ये' धाःगु नं छगू हे जुल। अलय् नेपालभासा च्वज्याय् 'ए' आखःया छ्यलाबुला मदुगुलिं 'ए' न्वसःया थासय् 'यासु' जूसा 'ये' व मेथाय् 'य्' छ्यलावयाच्वंगु खः।

नेपालभासाया मूयासु निगः आखःयागु जुइगु व उकिया लिन्वसः 'ए' ज्यना जुइगु जूगुलिं 'यासु खँग्वः' म्हसिइकेत यासु खँग्वः 'ए ज्यना' जूसा 'ये' च्वयेगु यानावयाच्वंगु खः ।' गथे, कने, हाले, म्हिते, ज्वजलपे, लाके, ... थें काये, बिये, नये, लुये ...... कथं च्वयेगु यानावःगु जुल । उकिं 'ये' च्वयेगु याःसां थ्वया न्वसः 'ए' बा 'य्' हे जक जुल । थ्वयात ताहाः न्वसः यानाः ब्वने म्वाः । थुकथं नेपालभासा च्वज्याय् 'य्' व 'ये' धयागु 'ए' या किपाः आखः (Glips) कथं जक नालेमाः ।

उकिं 'ए = य् = ये' खः ।

८. नेपालभासा च्वज्याय् 'ये' व 'यो' या छ्यला

८.१ नेपालभासा च्वज्याय् 'यु' व 'यो' या छ्यलाबुला आपालं जुयाच्वंगु खने दु । नेपालभासाय् 'ऐ' (अइ) व 'औ' (अउ) थें 'यु' (इउ) यात चिनामान्वसः कथं छ्यला वयाच्वंगु दु । मूकथं गुगुं 'यासु खँग्वः'या न्ह्यन्वसः 'इ–ज्यना' जूसा उगु यासुया 'उजं ज्यना' खँग्वलय् लिन्वसः 'उ' न्वसलय् हिलिइ । अलय् उगु 'उ' न्वसः न्ह्यन्वसः नाप जानाः 'यु' न्वसलय् ज्यनिइ । गथे - 'इये' या 'इउ = यु', 'थिये या थिउ = थ्यु' थुकथं हे थ्व 'उजं–ज्यना खँग्वः' व 'पहः ज्यना खँग्वलय्' हिलासु दंसा उगु खँग्वलय् 'व' वइ । नेपालभासाया छसः ज्यना भाय् पहः (Monosyllabic Nature) कथं उगु 'व' न्वसःनाप ज्यनाः ताहाः न्वसः ज्यनिइ गथे –

धलः १८

मूयासु	उजं ज्यना खँग्व	पहः ज्यना खँग्वः
बिये	बिउ– ब्यु	ब्युव–ब्युअ–ब्यू
हिले	हिउ–ह्यु	ह्युव–ह्युअ–ह्यू
चिँने	चिँउ–च्युँ	च्यँवु–च्युँअ–च्युं
तिके	तिउ–त्यु	त्युव–त्युअ–त्यू

८.२ नेपालभासाय् 'य' न्वसः मान्वसलय् दुथ्याःगु जूगुलिं थ्वयात 'बाआखः' कथं कयाः मान्वसः ज्यायेगु ज्या यायेमज्यू धयागु नं थ्व च्वसुया धापू खः ।

नेपालभासाय् 'एअ' या 'य', 'एआ' या 'या' व 'इउ' या 'यु' जुयाः ज्यनाच्वंगु खँ च्वय् न्ह्यथने धुंगु जुल । थुकथं हे 'य्' 'ये' या छ्यला 'ए' या 'किपाआखः' (Glips) कथं जक छ्यलावयाच्वंगु खः ।

नेपालभासा च्वज्याय् 'यि' या छ्यलाबुला मदु । 'यि' या न्वसः व 'इ' या न्वसः छगू हे जूगु व 'इ' या छ्यलाबुला जक दुगु जुल । 'यो' या छ्यलाबुला धाःसा आपालं जुयाच्वंगु दु । थ्व 'यो' धाःसा 'यः' या थासय् छ्यला वयाच्वंगु खः । 'यये' यासुया हिलासु कथं 'यव' जुइगु व 'यव' या 'यअ' जुयाः 'यः' जुइगु नेपालभासाया छसः ज्यना पहः खः । उकिं

धलः १९

'यव'	–	**'यअ'**	–	**'यः' जुइ ।**	–	**'यो' मखु ।**
'ख्यल'	–	**'ख्यअ'**	–	**'ख्यः' जुइ ।**	–	**'ख्यो' मखु ।**
'च्यल'	–	**'च्यअ'**	–	**'च्यः' जुइ ।**	–	**'च्यो' मखु ।**
'द्यव'	–	**'द्यअ'**	–	**'द्यः' जुइ ।**	–	**'द्यो' मखु ।**
'छ्यन'	–	**'छ्यँअ'**	–	**'छ्यं' जुइ ।**	–	**'छ्यों' मखु ।**

८.३ दुतिना खँग्वलय् जक 'यो' या छलाबुलाय् छ्यलेमाः । गथे, 'रेदियो', 'योजना', 'योग'...

९. *नेपालभासाय् 'बागः आखः' या छ्यला*

द्वःछि दँ न्ह्यवं निसें नेपालभासा नेपाललिपिं च्वयेगु याना वयाच्वंगु खः । नेपाल लिपिइ बागः आखः धयागु मदु । नेपालभासाय् बाआखःयात कुचा थलाः बागः आखः बा उकिया कँन्वसः जक न्ववायेगु पहः नं मदु । मेमेगु थीथी भासाय् थथे बागः न्वसः बा कँन्वसः न्ववायेगु पहः दु । उगु हे पहःया किचलं दायाः ने पालभासाय् नं बागः आखः छ्यलेगु पहः खने दयावःगु खः । उकिं नेपालभासाया थःगु पहः कथं 'बागः आखः' छ्यलेगु फयां फतले म्ह्व यायेगु यायेमाः ।

नेपालभासा च्वज्याय् थीथी कथं 'बागः आखः' छ्यला वयाच्वंगु दु ।

९.१ 'य' 'या' व 'व' 'वा' नाप चिनाः छ्यलेगु

नेपालभासाय् 'य, या, व वा' चिनामान्वसः जूगु व उकिया चिनामान्वसः चिं 'ऐ' या ' ै ' (ऐ चिं) व ' औ ' या ' ौ ' (औ चिं) दुथें छुंचिं मदु । अथे जूगुलिं 'य, या, व, वा' न्वसः ज्यायेत बाआखः नाप 'य', 'व' चिनाः च्वयेगु यानावःगु खः । थथे न्वसः चिनेबलय् देवनागरि लिपिया पहः कथं बाआखःयात बागः यानाः चिनाआखः ज्याना वयाच्वंगु खः । गथे, क्य, ख्या, ग्व, ग्वा ....'

नेपालभासाय् थमित 'मान्वसः ज्याना' कथं कायेमाः । बागः आखः चिनातःगु चिनाआखः कथं मखु ।

९.२ नेपालभासाय् बिसकं न्वचु (Phoneme) कथं दयाच्वंगु खुगः बाआखः 'ङ्ह, ञ्ह, न्ह, म्ह, र्ह, ल्ह' यात चिना आखः कथं मनासे बाआखः धलकय् दुथ्याकाः मुकं छगः छगः आखः कथं कायेमाः । गथे, क (ka), ख (kha), ग (ga), घ (gha) थें ङ (nga), ङ्ह (ngha), ञ (nja), ञ्ह (njha), न (na), न्ह (nha), म (ma), म्ह (mha), र (ra), र्ह (rha), ल (la), ल्ह (lha) कथं न्वआखः ज्यनाच्वंगु दु । 'ख' व 'घ' ... च्वयेबलय् रोमन लिपिइ बिसकं न्वआखः मदयाः 'h' चिनाः च्वयेमाःथें 'धम लिपि' बा ब्राम्हिलिपिया परम्पराय् 'ङ्ह, ञ्ह, न्ह, म्ह, र्ह, ल्ह' बिसकं न्वआखं कथं बाआखः धलकय् मदुगु व नेपालभासायात मदयेक मगाःगुलिं 'ह' चिनाः दयेकातःगु बिसकंया न्वआखः कथं 'बाआखः'या धलकय् दुथ्याकाः कायेमाः । चिना आखः कथं मखु ।

९.३ नेपालभासाया थीथी खँग्वलय् मेमेगु भाय्या किचलं दायाः थीथी बागः आखः छ्यलेगु पहः ब्वलंगु दु । थज्वःगु पहःयात च्वज्याय् फयांफतले म्ह्व यानाः भाय्या पहःयात न्ह्यःने लाःकथं मस्यंकेत व नेपालभासाया थःगु पहः ल्यंका तयेगु कुतः जुइमाः । थथे बागः आखः ब्वलंगु छुं छुं दसु क्वय् न्ह्यब्वयेगु कुतः याये ।

१. न्हासंध्व:स: 'बाग: आख'लय् हिलावंगु–

धल: २०

मूखँग्व:	बाग: आख: ब्वलंगु
भिंतुना	भिन्तुना
लुमंति	लुमन्ति
मंतुना	मन्तुना
धंप	धम्प
ग्वंप	ग्वम्प

२. तिब: बिइगु खँग्वलय् 'बाग: आख:' देतानाव:गु

धल: २१

मूखँग्व:	बाग: आख: देतनाव:गु
फुक / फुकं	फुक्क
दक्व / दक्वं	दक्क्व
लिक / लिकं	लिक्क
माक्व / माक्वं	माक्क्व

३. तासु (अनुकरनात्मक) खँग्वलय् बाग: आख: ब्वलंगु

धल: २२

मूखँग्व:	बाग: आख: ब्वलंगु
सरर	सर्र
सिरर / सिरिरि	सिर्र
सुरर / सुरुरु	सुर्र
हुरर / हुरुरु	हुर्र
ह्वारर	ह्वार्र
तुलल / तुलुलु	तुल्ल
फिसिसि	फिस्स
फिसिक	फिसिक्क

४. त, थ, द ... न्वसः 'बागः र' न्वसलय् ब्वलंगु

धलः २३

मूखँग्वः	**'र' न्वसलय् ह्यूगु**	**बागः 'र' ब्वलंगु**
पतासि	परसि	पर्सि
कतपिं	करपिं	कर्पिं
छतका	छरका	छर्का
गथखेसे	गरखेसे	गर्खेसे
भदाय्	भराय्	भर्राय्
कुतके	कुरके	कुर्के

५. तब्यागु, ताहागु व न्हासंथ्वइगु न्वसः हिलाः चिब्या, चीहाः व न्हासंमथ्वःगु सलय् हिलिइगु व 'बागः च्' ब्वलंगु–

धलः २४

मूखँग्वः	**बागः 'च' ब्वलंगु**
ला छि	लछि – लच्छि
बा छि	बछि – बच्छि
चा छि	चछि – चच्छि
सः छि	सछि – सच्छि
गाः छि	गाछि – गाच्छि
माः छि	माछि – माच्छि
फँ छि	फछि – फच्छि
दँ छि	दछि – दच्छि
न्हिन छि	न्हिछि – न्हिच्छि
तुँथि	तुन्थि

१०. ताहाः न्वसःचिं छ्यलेगु

१०.१. नेपालभासाया गुगुं खँग्वः नांग्वः (Noun) जुयाः उगु नांग्वःया लिन्वसः बान्वसः जूसा उगु बान्वसः दुसुलाः ताहाःन्वसः पिदनिइगु जूगुलिं उगु थासय् ताहान्वसःचिं (दीर्घचिं) तयेगु यायेमाः। गथे– 'भ्याल' या 'भ्याः', 'लख' या लः ...

१०.२. खँग्वः यासु (Verb) जुयाः यासुया हिलासु (रुपावलि) ज्यायेबलय् अन छुं न्वसः दुसुलिइगु मजुसे छगू मान्वसलं मेगु मान्वसलय् हिलिइगु जूगुलिं अन माआखः च्वयाः ताहान्वसः यानाः न्ववायेगु यायेमाः। गथे– 'काये' या 'काइ' थें 'हाले' या हालिइ, 'कने' या 'कनिइ', 'गये' या 'गइ', 'ब्वये' या 'ब्वइ' च्वयेगु यायेमाः। 'हाली', 'कनी', 'गै', 'ब्वै' मच्वःसा 'नांग्वः' व 'यासु' सिइके अःपुइ।

१०.३. अथे हे ज्यासु (Case/कारक)या हिलासु ज्यायेबलय् लितँसा (न) व 'य्' (स) वइगु जूगुलिं अन ' ं ' व 'य्' छ्यलेगु यायेमाः। गथे 'भ्याः' या भ्यालं, भ्यालय् 'लः' या 'लखं', 'लखय्' ... च्वयेगु यायेमाः। 'भ्याःनं', भ्याले, लःनं, लखे ... च्वयेगु मखु।

१०.४. नेपालभासाया यासुया हिलासुइ जुयाच्वंगु खँ क्यनेत बा नकतिनि जूगु खँ न्ह्यथनेत,

यानाच्वन बा यानाच्वना (यायेगु ज्या न्ह्यानाच्वंगु)
कयाच्वन बा कयाच्वना (कायेगु ज्या जुयाच्वंगु)
हालाच्वन बा हालाच्वना (हालेगु ज्या जुयाच्वंगु)
वं मे हालायन (मे हालेगु ज्या जुयाच्वन)
जिं ध्यबा कयाबिया (कायेगु ज्या याना)
वं बाखं कनावन (बाखं कनेगु ज्या न्ह्याकाच्वन),
च्वयेगु ज्या यायेमाः।

जुइ धुंकूगु वा पूवने धुंकूगु खँ स्यनेत,

याना वल बाः यानाः वया (यानाव, याये धुंकाः वयेगु)

कयाः वन बाः कयाः वना (कयाव, काये धुंकाः वनेगु)

हालाः वल बा हालाः वया (हालाव, हाले धुंकाः वयेगु)

व ज्या यानाः छेँय् वन। (ज्या यानाव (याये धुंकाः) वन।)

व खापा चायेकाः पिहां वन। (खापा चायेकाव (चायेके धुंकाः) वन।)

वं मे हालाः ध्यबा कमे यात। (मे हालाव (हालेगु ज्या यानाः))

जि बैंकय् ध्यबा कयाः वया। (ध्यबा कयाव (कायेगु ज्या) याये धुंकाः वया।)

थुकथं 'यानाः, कयाः, हालाः, चायेकाः' स लिफुति तयेगु यायेमाः। लिफुति तयेमाःथाय् मतयेगु व तये म्वाःथाय् तयेगु ज्याँ खँभाय् पायेफु।

११. लिखँ

नेपालभासां च्वयेत च्वय् न्ह्यथनागु खँय् बांलाक ध्यान तल धाःसा नेपालभासाया थःगु पहः कथं च्वयेगु पाय्छि जुइ ताया। थुकिं नेपालभासा सयेकेत बा स्यनेत नं अःपुइगु ताया।

– ० –

सफू : नेपालभासा गथे ब्वनेगु, नेपालभासा गथे च्वयेगु

च्वमि : विष्णु चित्रकार

बुन्हि : ने.सं.१०७० थिंलाथ्व: य:मरि पुन्हि
(वि.सं.२००६ मंसिर २० / सन १९४९ दिसेम्बर ५)

थायबाय् : दलू आवास, यैं, मनपा १५

फोनल्या: : ४२८९९९८, मोबाइल ल्या: : ९८४११६९१३०

इमेल : bishnuchitrakar@hotmail.com
chitrakarbishnu@gmail.com

विष्णु चित्रकार

पिदंगु सफू

: नेपालभासाया ख्वा: व पह:या खँय् छुं बिचा: (ने.सं.१११०)

: नेपालभासा कसरी पढ्ने (ने.सं.१११०)

: नेपालभासा (ग्व:आख: सफू न्हापांगु) (ने.सं.१११२)

: नेपालभासा (ग्व:आख: सफू निगूगु) (ने.सं.१११२)

: तिरतन बंदना (पालि-नेपालभासा भाय्हिला) (न्हापांगु पिथना, ने.सं.११२७)

: तिरतन बंदना (पालि-नेपालभासा भाय्हिला) (निक्व:गु पिथना : ने.सं.११३७)

: नेपाललिपि व नेपालभासा (ने.सं.११३१)

: Nepalbhasa a monosyllabic language (ने.सं.११३४)

: नेपालभासा छस:ज्यना भाय् (ने.सं.११३७)

: नेपालभासा गथे ब्वनेगु, गथे च्वयेगु (ने.सं.११३७)

पिदंगु च्वसु: थीथी पौस चिनाखँ, समालोचना, च्वसु व भाय्लचंया खँय् थीथी च्वसु

संपादन

: नेपालभाषा पत्रिका (न्हिपौ) (निदँतक समाचार संपादक)

: झी (लय्पौ)

: ज: ७ (दँपौ – त्रिचन्द्र कलेज नेपालभासा साहित्य पाला)

: थीथी लुमन्ति पौ, पत्रपत्रिका, सफू

ब्वति

: जगतसुन्दर ब्वनेकुथि (नेपालभासां ब्वंकिइगु ब्वनेकुथि) (संस्थापक)

: ने.सं.१०८४ (वि.सं.२०२० साल) निसें नेपालभासा आन्दोलनय् ब्वति व च्वज्या

: ने.सं.१०८६ (वि.सं.२०२२ साल) या नेपालभासा आन्दोलनय् न्ह्यलुवा: ज्याक:मि

: थौंतक नेपालभासा व नेवा: आन्दोलनय् ब्वति ।

ISBN 978-9937-0-2994-0
9 789937 029940